

УМОВНІ СКОРОЧЕННЯ

ФСУМ – Фразеологічний словник української мови : у 2 кн. / уклад. В. М. Білоноженко та ін. – К. : Наук. думка, 1993. – Кн. 1–2. – 984 с.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Авксентьев, Л. Г. Сучасна українська мова : Фразеологія / Л. Г. Авксентьев. – 2-е вид., доп. і перероб. – Харків : Вища школа, 1983. – 137 с.
2. Алефіренко, М. Ф. Теоретичні питання фразеології / М. Ф. Алефіренко. – Харків : Вища школа, 1983. – 134 с.
3. Демський, М. Т. Українські фраземи й особливості їх творення / М. Т. Демський. – Львів – Краків – Париж : Просвіта, 1994. – 63 с.
4. Скрипник, Л. Г. Фразеологія української мови / Л. Г. Скрипник. – К. : Наук. думка, 1973. – 280 с.
5. Ужченко, В. Д. Фразеологія сучасної української мови : навч. посібник / В. Д. Ужченко, Д. В. Ужченко. – К. : Знання, 2007. – 494 с.

Стаття надійшла 21.09.2016 року

УДК 811.161.2'282(477.86)

Любов Осташ, Роман Осташ
(Львів, Україна)
e-mail: ostash.lubov@ukr.net

ЛЕКСИКА СЕЛА СТРИГАНЦІ ЯК ОБ'ЄКТ ЛЕКСИКОГРАФІЧНОГО ОПРАЦЮВАННЯ. К. 4 (КОРОТКИЙ – КРИЧЬІТИ)

У статті запропоновано нові підходи до лексикографічного опрацювання лексики сучасного мовлення мешканців одного села. Разом із апелятивною лексикою у словник введено й оніми (прізвища, вуличні прізвиська, мікротопоніми). Окрім фразеологізмів, подано також узвичаєні вислови. У статті вміщено четверту частину лексем, які починаються на літеру К. У кожній словниковій статті подано максимальну кількість прикладів-цитат із розмовного діалектного мовлення, особливо при тих значеннях, які можуть відрізнятися від значень певної лексеми у літературній мові.

Ключові слова: діалектологія, лексикографія, фразеологія, діалектне мовлення, говірка, село Стриганці.

Осташ Л., Осташ Р. Лексика села Стриганцы как объект лексикографической обработки. К. 4 (КОРОТКИЙ – КРИЧЬІТИ).

В статье предложено новые подходы к лексикографической обработке лексики современной речи жителей одного села. Наряду с апеллятивной лексикой в словарь введены онимы (фамилии, уличные прозвища, микротопонимы). Кроме

фразеологизмов, помещаем также обиходные изречения. В статье разрабатывается четвертая часть лексем, начинающихся на букву К. В каждой словарной статье приведено максимальное количество примеров-цитат из разговорной диалектной речи, особенно при значениях, отличающихся от значений данной лексемы в литературном языке.

Ключевые слова: диалектология, лексикография, фразеология, диалектная речь, говор, село Стригáнцы.

Ostash L., Ostash R. Lexis of Stryhantsi village as objekt of lexicographical processing. К. 4 (КОРÓТКИЙ – КРІЧЬЇТИ)

New approaches to lexicographical processing of modern speech lexis of residents of a separate village are suggested in the article. Onyms along with appellative lexis are introduced into the vocabulary (surnames, street nicknames, microtoponyms). Common phrases are also presented in addition to idioms. The article contains the fourth part of lexemes that begin with K letter. Each dictionary entry provides the maximum number of examples-quotations in vernacular dialectal speech, in particular, in the meanings which may differ from the meanings of the given lexeme in the literary language.

Key words: dialectology, lexicography, phraseology, dialectal speech, dialect, the village of Stryhantsi.

Метою запропонованої статті є лексикографічне опрацювання лексики сучасного мовлення мешканців одного села. Об'єктом дослідження обрано говірку села Стригáнці Тисменицького (діалектне стриганецьке – *Тисменéцького*) району Івано-Франківської області (Україна). Говірка міститься на південному заході наддністрянського діалекту. Село розташоване в 30 км від обласного центру – міста Івано-Франківська (якщо їхати через *Рóшнів, Клубівці, Тисменицю*). Вважається, що воно засноване у 1624 році. Село значиться на карті французького інженера-картографа Левассера де Боплана з 1650 року. Сусіднє село *Рóшнів* – набагато давніше, у писемних пам'ятках згадується з 1387 року. Із Стриганцями сусідять також села *Дóвге, Поберéжжя* (діалектне стриганецьке – *Поберéжі*).

Структура словникової статті. Реєстрові слова подано великими літерами жирним шрифтом за українською абеткою. Після реєстрового слова у квадратних дужках наведено транскрипцію з обов'язковим позначенням наголосу та інших звукових особливостей лексеми. У мовленні стриганчан ненаголошений звук [e] звучить невиразно, часто наближаючись до [и] або [і]. Характерною особливістю говірки є те, що часто один і той же мовець може вживати будь-яку з цих паралельних фонетичних форм. Тобто при вимові лексеми **селó** 'вид населеного пункту' можливі такі фонетичні варіанти: **селó** [се^лло], **силó** [си^лло], **силó** [си^лло]. Із цієї ж причини, указуючи на середній рід у словникових статтях, присвячених прикметникам і дієприкметникам, указуємо (в ненаголошеній позиції) через скісну риску подвійну вимову, наприклад:

„**КАВОВИЙ** [ка¹вовий], -а, -е/-и, *прикм.* 1. Який стосується кави. 2. Який має колір, аналогічний до кольору кави”. Детальніше варіанти -е/-и не розшифровуємо, хоча слід мати на увазі, що, окрім указаних, можливі ще проміжні варіанти: звук [е], наближений до [и], та звук [и], наближений до [е]. Знак наголосу у транскрипції ставимо перед наголошеним складом. Після квадратних дужок подано ремарки: для **іменника** – вказівка на закінчення родового відмінка однини, вказівка на рід (ч., ж., с., при іменникові спільного роду – *сп. р.*); для **дієслова** – вказівка на частиномовну належність слова та на вид (*док.*, *недок.*); для **прикметника** – вказівка на частиномовну належність. Прикметники подано у формі чоловічого роду, після того через коми вказано закінчення жіночого та середнього родів; для **інших частин мови** – вказівка на частиномовну належність. Якщо слово багатозначне, викладено всі відомі авторам значення лексеми. Ці значення відокремлено арабськими цифрами. Омоніми подано в окремих статтях із числовим позначенням індексу справа. Якщо реєстровим словом є вуличне прізвисько, то у словниковій статті вказуємо основні похідні форми прізвиськ членів сім’ї, не розписуючи детально всі можливі варіанти антропонімоформул, у яких можуть уживатися ці основні форми. Докладніше про функціонування вуличних прізвиськ у Стриганцях див. [1].

Загальні умовні скорочення: **Авт.** – автори статті; **анат.** – анатомічне; **бот.** – ботанічне; **виг.** – вигук; **вищ. ст.** – вищий ступінь; **вл. н.** – власна назва; **вул.** – вуличне; **див.** – дивись; **дієсл.** – дієслово; **док.** – доконаний вид; **ж.** – жіночий рід; **жарт.** – жартівливе; **заст.** – застаріле; **згруб.** – згрубіле; **зменш.-пестл.** – зменшувально-пестливе; **знач.** – значення; **знев.** – зневажливе; **ім.** – іменник; **інд.** – індивідуальне; **кул.** – кулінарне, **мн.** – множина; **наз.** – називний відмінок; **недок.** – недоконаний вид; **неозн.** – неозначений; **пестл.** – пестливе; **перев.** – переважно; **перен.** – переносне значення; **пор.** – порівняй; **прикм.** – прикметник; **присв.** – присвійний; **присл.** – прислівник; **род.** – родово; **с.** – середній рід; **співчутл.** – співчутливе; **сп. р.** – спільний рід; **ч.** – чоловічий рід; ♦ – фразеологічні одиниці; ◼ – узвичаєні вислови.

К

КОРОТКИЙ [ко¹роткий], -а, -е/-и, *прикм.* Короткий: *Тепér дівкі нóсіт такі корóткі спідниці, шо природжіні відко. Нема́ встїду.*

КОРТІТИ [кор¹т’іти] *дієсл.*, *недок.* Бажатися, дуже хотітися; тягти до чогось. ◼ **йому́ (ій, їм) корту́т** – він (вона) дуже хоче, вони дуже хочуть. *Див. ще ЗАКОРТІТИ, СКОРТІТИ.*

КОРТІТИСІ [кор¹т’ітис’і] *дієсл.*, *недок.* 1. Дуже сильно бажатися. 2. Раптово бажатися. ◼ **йому́ (ій, їм) кортілосі** – він (вона, вони) дуже хотів (хотіла, хотіли). *Див. ще ЗКОРТІТИСІ.*

КОРЧ¹ [корч], -ч^ь́/-ч^{е́}, ч. 1. Кущ. 2. Кущ картоплі: *Я подивиласі до корч^{е́} [до куща картоплі після дощу – Авт.], чи там намокло, а там – недомокло.*

КОРЧ² [корч], -ч^ь́/-ч^{е́}, ч. 1. Жилияк на нозі. 2. (мимовільне скорочення м'яза від болю, холоду) судома, корч. **■ зловів корч** (кого) – відбулося раптове мимовільне скорочення м'яза від болю, холоду: *Він добрий пливáк, áли водá булá дуже холóдна, і його зловів корч.*

КОРЧÁН [кор'чан], -á, ч. Вл. н.: інд. і род. вул. прізвисько (некорінне, приніс зять). Не збігається з прізвищем сучасних носіїв. Дружина, дочка – **Корчанúха, Корчанóва, Корчáнка**, зять – **Корчанів**. *Родовий відмінок: Корчáнки Натáльки.*

КОРЧИТИ [корчити] дієсл., *недок.* **■ кóрчити шось (щось) із сéбе** – необґрунтовано бути про себе дуже високої думки і демонструвати це оточуючим своєю поведінкою.

КОРЧИТИСІ [корчитис'і] дієсл., *недок.* Корчитися (перев. від болю). Див. ще **СКОРЧИТИСІ**.

КОРЧМА [корчма], -и, ж. Корчма. **■ ні в кóрчмі п'яний, ні в цéркві вбрáний** – (буквально: ні в корчмі п'яний, ні в церкві гарно одягнений) про людину, яка розтринькала велике багатство.

КОРЧÓВАНІ [кор'чован'і], -і, с. Вл. н.: мікротопонім – назва поля, розташованого на території с. Стриганці.

КОСÁ [ко'са] ж. (знаряддя для косіння) коса: *Пётре, та такó косóв мах, то би булó швídше, ніж такó пírкалом [мотокосою – Авт.] пírкати.* **■ косіти (скосіти) на гóлу кóсу див. КОСІТИ.**

КОСÁР¹ [ко'сар], -р^ь́/-р^{е́}, ч. (той, хто косить) косар. *Орудний відмінок множини (залишки двоїни): косар^ьума/косар^{е́}ма.*

КОСАР² [косар], -р^ь́/-р^{е́}, ч. Вл. н.: стриганецьке некорінне прізвисько.

КОСÁРКА [ко'сарка], -и, ж. Косарка: *Василькó казóв, шо мусит найн^ьйти Бéха, абí на горóді то всьо свóйов косáрков скосів, бо сінá сéго рóку фист врослі.*

КОСІТИ [ко'сити] дієсл., *недок.*, **СКОСІТИ** [ско'сити] *док.* (зрізувати трав'янисті рослини чи кукурудзину косою або механізовано – косаркою) косити: а) – *А чим займáєшсі, як додóму вл^іті приїжджсьйиши? Пéвно, шось в хáті, прибирáєш, м^ієш? – Ну, не лишé. Я й кóшу на подвіру. – Агá, то такá бáвлінка; б) Світлáна такú крáсну кукурудз^іну трáктором на траву скосіла, і ніхтó не хóче собí вз^ьйти; в) Василькó казóв, шо мусит найн^ьйти Бéха, абí на горóді то всьо свóйов косáрков скосів, бо сінá сéго рóку фист врослі; г) Він тогд^і, як трéба булó, не скосів, а потóму вже віросло такé бадíлі, шо він мусів лишé перецибáти, бо скосіти вже не мож булó: будлакú мусів сокíров рубáти 'він тоді, як треба було, не скосив, а потім вже виросло таке бадилля, що він мусив*

лише перешибати, бо скосити вже було неможливо, будяки мусив сокирою рубати'. ■ **КОСІТИ ВІД БА́БИ** – косити так, щоб кожен наступний покіс лягав у протилежний бік від двох покосів, скошених із двох боків до одного; ■ **КОСІТИ ДО БА́БИ** – косити так, щоб кожен наступний покіс лягав в бік двох покосів, скошених із двох боків до одного; починати косити на певній ділянці так, щоб скошене лягало в бік нескошеної частини (**КОСІТИ ДО БА́БИ**) і потім, вертаючись, косити так, щоб скошене одним і другим покосом лягало на уже скошену, чисту частини ділянки (**КОСІТИ ВІД БА́БИ**). Мова йде про косовицю того, що не в'яжуть у снопи (пор. **КОСІТИ ДО СТІНУ**). *Див. ще БА́БА*⁴. ■ **КОСІТИ ДО СТІНУ** – косити те, що в'яжуть за косарем у снопи, в сторону ще не скошеної частини ділянки; ■ **КОСІТИ (СКОСІТИ) НА БО́СУ НО́ГУ** – косити через неврожай пшеницю, жито, ячмінь і т. ін. як звичайну траву на корм худобі; ■ **КОСІТИ (СКОСІТИ) НА ГО́ЛУ КО́СУ** – те саме, що **КОСІТИ (СКОСІТИ) НА БО́СУ НО́ГУ**. *Див. ще ВІ́КОСИТИ, ВКО́СИТИ, НАКО́СИТИ, ПОКО́СИТИ.*

КОСІ́ЧИТИ [ко'сичити] дієсл., недок. Прикрашувати з якоїсь нагоди (урочистості, релігійного свята та ін.) кого-, що-небудь квітами або букетами (з квітів, трав, молодих пагонів городніх рослин та ін.). *Див. ще ЗАКО́СИЧИТИ.*

КО́СІ [ко'сі], -і, сп. р., пестл., **КО́СОНЬКА** [ко'сон'ка], -и, ж., пестл., **КО́СОЧКА** [ко'сочка], -и, ж., пестл., **КО́СУНЬКА** [ко'сун'ка], -и, ж., пестл. Ласкаве називання дитини. ■ **КО́СІ МО́Я; КО́СОЧКО МО́Я; КО́СОНЬКО МО́Я; КО́СУНЬКО МО́Я** – ласкаво, з любов'ю до дитини.

КОСОВІ́ЩІ [косо'виц'і], -і, ж. Косовиця. *Див. ще КОШЕНІ́ЩІ.*

КО́СОНЬКА див. **КО́СІ.**

КО́СОЧКА див. **КО́СІ.**

КОСТАМА́ХА [коста'маха], -и, ж. (велика кістка) костомаха.

КОСТРУБА́ТИЙ [костру'батиї], -а, -е/-и, прикм. Кострубатий.

КОСТЮ́М [кост'т'ум], -а, ч. **1.** Жіночий костюм, який складається із блузки (бл'юзки) і спіднички. **2.** Чоловічий костюм: *На шось такé парадóве то б'уде ма́ти костю́м.* *Див. ще А́НЦУГ.*

КО́СУНЬКА див. **КО́СІ.**

КО́ТА [кота] виг. Уживають, щоб відігнати kota. Те саме, що **А-КО́ТА.** *Див. ще А-КІ́ЩЬ.*

КОТЕЛÉВИНА [коте'левина], -и, ж. Велика, глибока вибоїна на дорозі.

КОТЕ́ див. **КОТЬІ́.**

КОТЕ́ТКО див. **КОТЬІ́ТКО.**

КО́ТИК¹ [котик], -а, ч. Зменш.-пестл. до **КІТ.**

КО́ТИК² [котик], -а, ч., анат. Суглоб на нозі між стопою і гомілковою кісткою.

КО́ТИК³ [ко́тик], -а, ч., бот., перев. мн. **КО́ТИКИ**, -ів. Суцвіття верби: *Ми в школі малюва́ли ко́тики на гілочці.*

КОТИНÉ див. **КОТИНЬÍ**.

КОТИНÉТКО див. **КОТИНЬÍТКО**.

КОТИНЬÍ [коти́н'и], **котиньúти**, **КОТИНÉ** [коти́н'е"], **котинéти**, с., пестл., співчутл. Кошеня.

КОТИНЬÍТКО [коти́н'итко], -а, **КОТИНÉТКО** [коти́н'е"тко], -а, с., пестл., співчутл. Кошенятко.

КОТÍСКО [ко́тиско], -а, ч. **1.** (великий розміром кіт) котище. **2.** (перев. у сполученні з означенням *бідний*) співчутл. до **КІТ**. **3.** згруб. до **КІТ**: *Той котíско такий прікрый, так вже мені в'івсі в шкіру!* Наз. мн. **котíска**.

КОТÍТИ¹ [ко́тити] дієсл., недок. **СКОТÍТИ**¹ [ско́тити] док. Котити.

КОТÍТИ² [ко́тити] дієсл., недок. **СКОТÍТИ**² [ско́тити] док., згруб. Захланно їсти, жерти.

КОТЛÉТА [кот'лета], -и, ж., кул. (страва з меленого фаршу) Котлета: *Я спекла́ пару котлét 'Я всмажила кілька котлет'.*

КОТЬÍ [ко́т'и], -тьúти, **КОТÉ** [ко́т'е"], -тéти, с. Кошеня. Наз. мн. **КОТЬÍТА**.

КОТЬÍТКО [ко́т'итко], -а, **КОТÉТКО** [ко́т'е"тко], -а, с., зменш.-пестл. до **КОТЬÍ**. Кошенятко: *То котьítко звідкись приблинька́ло до нас або його́ хтось підкінув.* Наз. мн. **котьítка**.

КОТЬÍЧИЙ [ко́т'ичий], **КОТÉЧИЙ** [ко́т'е"чий], -а, -е/-и, прикм. (який належить котові чи кішці або стосується їх) кошачий.

КОТЬÍЧКА [ко́т'ичка], -и, **КОТÉЧКА** [ко́т'е"чка], -и, ж. Котячий послід. Наз. мн. **коті́чку**.

КОТЯ́га [ко́т'ага], -и, ч. **1.** Згруб. або жарт. до **КІТ**. **2.** Великий розміром кіт. ▣ **тúньний котя́га** (котя́ра) див. **КОТЯ́РА**.

КОТЯ́РА [ко́т'ара], -и, ч. **1.** Згруб. або жарт. до **КІТ**. **2.** Великий розміром кіт: *Та то вже котя́ра!* ▣ **тúньний котя́ра** (котя́га) – (при передачі різноманітних емоцій – здивування, захоплення і т. ін.) дуже великий розміром кіт.

КОХÁТИСІ [ко́хатис'і] дієсл., недок. (в чому) любити якесь заняття; мати улюблений вид роботи; мати якесь хобі.

КО́ХМАН [ко́хман], -а, ч. Вл. н.: некорінне стриганецьке прізвище.

КОЦЕНÍТИ [коце́н'іти] дієсл., недок., **ЗАКОЦЕНÍТИ** [закоце́н'іти] док. Дуже змерзаючи на морозі, ставати малорухливим, втрачати чутливість у кінцівках, коцюбнути. Див. ще **КОЦЮ́РНУТИ**.

КО́ЦНУТИ [ко́цнути] дієсл., док. Стукнути чимось тендітним (скляний виріб, яйце і т. ін.) об щось тверде: *Дивісі, абіс баньков до столá не ко́цнув, бо сі розіб'є.*

КОЦЮ́БА [ко¹ц'уба], **-и**, **КАЦЮ́БА** [ка¹ц'уба], **-и**, *ж.* **1.** (знаряддя у вигляді насадженого на держак залізного прута з розплесканим і загнутим кінцем для перемішування палива в печі й вигрібання з неї жару, попелу; кочерга) коцюба́. **2.** *перен.* Візуальна, уявна народна міра довжини: **☛ сонце ще на кацюбу (коцюбу)** – сонце ще на відстані коцюби від обрію. Вислів **сонце ще на кацюбу (коцюбу)** можна трактувати, як: до вечора ще далеко; ще маємо час для завершення роботи.

КОЦЮ́РБИТИСІ [ко¹ц'урбитисі] *дієсл., недок.* **1.** (гнутиися, кривитися, скручуватися) коцюрбитися. **2.** (скорчуватися від старості, болю, холоду, страху та ін.) коцюрбитися.

КОЦЮ́РБНУТИ [ко¹ц'урбнути] *дієсл., недок.*, **ЗАКОЦЮ́РБНУТИ** [зако¹ц'урбнути] *док.* Коцюбнути. *Див. ще КОЦЕНІТИ.*

КОЧЕГÁРКА [коче¹гáрка], **-и**, *ж.* Кочегарка.

КОЧÉРГА [ко¹черга], **-и**, *ж.* Кочерга.

Пор. у писемних пам'ятках: Иванъ Кочє(р)га; Рома(н) кочє(р)га (1649 р.) (Реєстр, с. 42 зв., с. 364 зв.).

КОШЕНІ́ЦІ [коше¹ниц'і], **-і**, *ж.* **1.** Те, що скошене (сіно, трава). **2.** (пора, коли косять) косовиця. **3.** Поле під сінокіс.

КО́ШИК [ко¹шик], **-ка**, *ч.* Кошик.

КО́ШИНІ [ко¹шин'і], **-і**, *с.* (дія зі знач. **КОСІТИ**) косіння.

КО́ШІЛЬ [кош'іл'], **ко́шелю**, *ч.* Вид великого кошика.

Пор. у писемних пам'ятках: Марти(н) Кошиль; Яцько Кошфль (1649 р.) (Реєстр, с. 404 зв., с. 436).

КОШЛА́ТИЙ [кош¹латий], **-а**, **-е/-и**, *прикм.* **1.** (про людину) з розкуйовдженим, розкошланим волоссям; непричесаний, розкуйовджений **2.** (про тварину) який має густу, відстовбурчену, розкуйовджену вовну, шерсть. **3.** (про тканину, килим) густо вкритий переплутаними волокнами; ворсистий; розкуйовджений.

Пор. у писемних пам'ятках: Гри(ц)ко Кошлаты(й) (1649 р.) (Реєстр, с. 12 зв.).

КОШЛА́ТИТИ [кош¹латити] *дієсл., недок.* Робити кошлатим.

КОШЛА́ТИТИСІ [кош¹латитис'і] *дієсл., недок.* Бути, ставати кошлатим.

КО́ШНИЦІ [ко¹шниц'і], **-і**, *ж.* (висока й вузька повітка, виплетена з лози, куди зсипають кукурудзу в качанах) кошниця.

КОШТ [кошт], **-у**, *ч.* Фінансові витрати; витрачання грошей на певні потреби. **☛ дорогім ко́штом** (протилежне – **недорогім ко́штом**) – а) (вирішення якогось питання) ціною значних фінансових витрат; б) *перен.* (вирішення якогось питання) ціною значних зусиль (фізичних, моральних, психологічних та ін.), дорогою ціною.

КОШТУВА́ТИ [ко¹шту¹вати], **КУШТУВА́ТИ** [ку⁰шту¹вати] *дієсл., недок.* **1.** (мати певну грошову вартість) коштувати: а) *А кілька коштує*

той свідир? б) Не знаю, кільки вона [м'ясорубка – Авт.] коштує, то її Гриць купів; в) Давай купим ту сорочку, відиши, вона люкс на тобі сидит. І мало коштує. Як задурно; г) Ораньї вже коштує пітнэцїть грївень за ар. 2. Витрачати кошти. ■ **даватисі коштувати** – мати великі фінансові чи матеріальні витрати: *Вонї даютьсі коштувати, а я шо – буду з них податки збирати?*

КОШТУР [коштур], -а, ч. Костур.

КОШТУРАГА [коштурага], -и, **КОШТУРЕГА** [коштурега], -и, ж.

1. Збільш. до **КОШТУР**. 2. Велика, товста палиця, палка, на яку спираються при ходьбі. 3. *перен.* Будь-яка рослина (у тому числі й бур'ян) з високим і товстим стовбуром.

КОШТУРЕГА *див.* **КОШТУРАГА**.

КРАВАТ [крават], -у, ч., *жарт.* Те саме, що **КРАВАТКА**.

КРАВАТКА [краватка], -и, ж. (деталь чоловічого або жіночого одягу) галстук: *Файна краватка, файна! Немá шо казати.*

КРАВЕЦ [кравец], -вцьї/-вцьє, ч. Кравець: *Купілам файну матерію, треба будé занести до кравцьї і шось собі вишити. Орудний відмінок множини (залишки двоїни): кравцьїма/кравцьема.*

КРАВЕЦКИЙ [кравецкий], -а, -е/-и, *прикм.* Який стосується кравецької справи: *То кравецькі нощиці.*

КРАВЦІВ [краўціў] *прикм., присв.* Вл. н.: род. вул. прізвисько: *Ількó Кравців.* Дружина – **Кравцєва**. Рід – **Кравцєві**.

КРАВЧІНИ [краўчин'ї], -і, ж. (жінка, яка шиє) кравчиня.

КРАВЧИТИ [краўчити] *дієсл., недок.* (займатися кравецтвом) кравцювати.

КРАДІЖ [к'рад'їж], -дежі, ж. (процес) крадіжка.

КРАЙ¹ [краї], -ю, ч. 1. Крайня частина чого-небудь: *Край горóду.* 2. Верхня частина посудини; вінця. ■ **ллесі чéрез край (верх)** (кому) – *образно.* Про надмірне багатство, яким людина не в змозі повністю скористатися. 3. Завершальна частина. ■ **приходіти до краю** – доходити до загрозливого стану: *Допівсі був, що приходіло до краю* 'внаслідок регулярних випивок доходило до загрозливого стану для того, хто п'є, або ж для його сім'ї'; ■ **приходит (прийдé, прийшов) край** (чому) – наступає (наступить, наступив/настав) кінець; це закінчилося (закінчиться, закінчилося); ■ **то вже приходит край; то́му вже приходит край** – то вже закінчується. 4. Узбіччя дороги.

КРАЙ² [краї], -ю, ч. 1. Частина території держави; певна місцевість. 2. *перен.* Рідні місця.

КРАЙНИЙ [країний], -ого, *прикм. у знач. ім.* Вл. н.: інд. і род. вул. прізвисько. Не збігається з прізвиськом. Дружина, дочка, невістка – **Крайна**, син, зять – **Крайний**, **Крайного**, Рід, родина – **Крайні**.

Пор. у писемних пам'ятках: Гаврило Крайны(й) (1649 р.) (Реєстр, с. 40).

КРАЙЧИК [к'райчик], -а, ч. Зменш.-пестл. до **КРАЙ**¹: *Бахур лише три дни, як навчивсі на рóвири їздити, вона віпустила його на дорóгу, а сама їхала за ним на своїм рóвири і весь чьис кричѝла: “Крайчик! Крайчик!”*. Аби він тримóвсі краю дорóги, а не виїжджѝв на середіну.

КРАПАТИ [к'рапати] дієсл., недок. (перев. про дощ) накрапати.

КРАПІТИ [крап'іти] дієсл., недок. (перев. про дощ) накрапувати.

Див. ще **ПОКРАПІТИ**.

КРАПКА [к'рапка], -и, ж. Крапка. Див. ще **КРОПКА**.

КРАПЛІ [к'рапл'і], -і, **КРАПЛЯ** [к'рапл'а], -і, ж. Крапля. **КРАПЛІ (крапля) в мóри** – дуже мало.

КРАПЛЯ див. **КРАПЛІ**.

КРАСІЙ [крас'ії], -я, ч. Вл. н.: род. вул. прізвисько. Не збігається з прізвищем. Дружина, дочка – **Красійка**, зять – **Красійв**, внук – **Красійв**, **Красійчин** (за прізвиськом матері). Рід, родина – **Красії**.

КРАСНИЙ [к'раснії], -а, -е/-и, прикм. Гарний, красивий: а) (жінка захоплена красою літньої природи) *Шо природа красна, то красна; б) Маю таку файну, красну телічку!; в) Світлана таку красну кукурудзіну трактором на траву скосила, і ніхто не хоче собі взїти*. Див. ще **ГАРНИЙ**.

КРАСНОЖОН [красно'жон], -а, ч. Вл. н.: некорінне стриганецьке прізвище. Первісно – з сусіднього села Довге.

КРАСТИ [к'расти] дієсл., недок. Красти. Див. ще **ВКРАСТИ**, **ПОКРАСТИ**.

КРАСУНЧИК [крас'сунчик], -а, ч. Красень.

КРАЩЕ [к'рашче^н] присл. (в. ст. до **ДОБРЕ**) **1**. Краще. **◆** Приказка: *Менше знає – ліпше (краще) спит*. **2**. Вигідніше: – *Думаю, що їй таки краще було вступати в нафти і газу [нафти і газу – Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу – Авт.]*. **КРАЩЕ** (від когось) – бути багатшим, перебувати в кращому матеріальному становищі. Див. ще **ЛІПШЕ**.

КРАЩИЙ [к'рашчій], -а, -е/-и, прикм. в. ст. **1**. Красивіший на вигляд. **2**. Якісніший. **3**. (про характер людини) добріший. Див. ще **ЛІПШИЙ**.

КРАЯТИ [к'райати] дієсл., недок., **ПОКРАЯТИ** [пок'райати] док., **ПОКРОЇТИ** [покро'їти] док. **1**. Відрізувати шматок або шматки хліба від хлібини. **КРАЯТИ (покрáяти) хліб** – різати хлібину на кусні, шматки. **2**. Розрізувати ножицями тканину при пошитті одягу. **КРАЯТИ (покрáяти) матерію** – розрізувати ножицями тканину відповідно до креслень для пошиття одягу. Див. ще **ВІДКРАЮВАТИ**, **ВКРАЮВАТИ**, **РОЗКРАЯТИ**, **СКРАЯТИ**.

КРА́ЯТИСИ [к'райатис'і] дієсл., *недок.* Розриватися на частини.
 ■ **сэрце мі сі кра́с** – *перен.* дуже жалкую; мене огортає велика туга: (із пісні) *А вже з тої кирниченьки орлі воду п'ють, А вже мою дівчиноньку до шлюбу ведуть. Одén (ідén) ведé за рученьку, другий – за рукав, А мені сі сэрце кра́с: любів – та й не взяв.*

КРЕ́ДЕНС [к'реденс], -а, **КРЕ́ДЕНЦ** [к'реденц], -а, ч. Буфет для посуду.

КРЕ́ЙДА [к'рейда], -и, ж. Крейда.

Пор. у писемних пам'ятках: Гараси(м) Кре(й)да (1649 р.) (Реєстр, с. 182).

КРЕ́МІНЬ [к'рем'ін'] ч. Кремінь.

КРЕСА́ЛО [кре'сало] с., *заст.* Кресало.

КРЕПДИШІ́Н [кре'пд'и'шин], -у, **КРИПДИШІ́Н** [крипд'и'шин], -у, **КРИПТИШІ́Н** [крипти'шин], -у, ч. (тонка густа шовкова тканина) крепдешин.

КРЕПДИШІ́НОВИЙ [кре'пд'и'шиновий], -а, -е/-и,
КРИПДИШІ́НОВИЙ [крипд'и'шиновий], -а, -е/-и,
КРИПТИШІ́НОВИЙ [крипти'шиновий], -а, -е/-и, *прикм.* (виготовлений, пошитий із крепдешину) крепдешиновий.

КРЕПЕРУВА́ТИ [кре'пе'ру'вати], **КРИПИРУВА́ТИ** [кри'пи'ру'вати] дієсл., *недок.* Дуже бідувати; ледве зводити кінці з кінцями.

КРІ́ВДА [к'риўда], -и, ж. **1.** Несправедливий учинок щодо когось, чого-небудь, несправедливе ставлення до когось чогось; несправедливість. **2.** Шкода.

КРІ́ВДИТИ [к'риўдити] дієсл., *недок.* Робити комусь кривду.

КРИВЕ́НЬКИЙ [кри'вен'кий], -а́, -е́, *прикм.* Зменш.-пестл. до **КРИВІ́Й**¹: *Там одно́ [каченятко – Авт.] бігало з тими своїми криву́льками, криве́нькими ла́нками.*

КРИВІ́Й¹ [кри'вий], -а́, -е́, *прикм.* Кривий: *У тебе криве́ ко́лесо, я тобі за́раз його́ порівна́ю.*

КРИВІ́Й² [кри'вий] *прикм.* ч. у знач. ім. Вл. н.: інд. вул. прізвисько.

КРИВІ́Й ЛАН [кри'вий лан], **Криво́го Ла́ну.** Вл. н.: мікротопонім – назва невеликого поля, приблизно 6,5 га, розташованого на території с. Стриганці.

КРИВІ́ТИСИ [кри'витис'і] дієсл., *недок.*, **СКРИВІ́ТИСИ** [скри'витис'і] *док.* **1.** (про річ, предмет) ставати кривим (нерівним), викривлюватися. **2.** (про постать людини, її ходу) зігнувшись або скривлено йти. **3.** (про міміку на обличчі людини) набувати певного виразу обличчя, кривлячись від болю або висловлюючи незадоволення чимось. ♦ Приказка: **Свій як не заплаче, то хоть скривісі.**

КРІ́ВО [к'риво] *присл.* (нерівно, косо) криво: *Попра́в шьі́нку, бо с криво́ натігну́в.*

КРИВУ́ЛІ [кри¹вул'і], -і, ч., ж., *перев. знев.* **1.** Людина, яка накульгує. **2.** Людина без однієї ноги.

Пор. у писемних пам'ятках: Миско Кривуля, Івань Кривуля (1649 р.) (Реєстр, с. 399 зв., с. 432).

КРИВУ́ЛЬКИ [кри¹вул'ки], -льок, *мн.* Кривенькі лапки у каченятка: *Там одно́ [каченятко – Авт.] бігало з тими своїми криву́льками, криве́нькими ла́нками.*

КРІ́ГА [к'рига], -и, ж. Крига.

КРИЖЕ́ВКА *див. КРІЖЬІ́ВКА.*

КРІ́ЖІ [к'риж'і], -жів, *мн.* (частина тіла) Нижня частина спини, попереk.

КРИЖЬІ́ВКА *див. КРІЖЬІ́ВКА.*

КРИЗИ́НТИ́НА [кризин'тина], -и, ж., *заст.* (назва квітки) хризантема.

КРИК [крик], -у, ч. **1.** Крик. *Наз. мн. крі́ки.* **▣ робіти крі́ки** – кричати, галасувати: (жінка до п'яного родича, який забрів на її подвір'я) *Не пуджі́й діти, не робі мені на подві́ру крі́ки.* **2.** *перен.* Голосний плач. **▣ крик на всі сві́ті** – дуже сильний і голосний плач (перев. від болю): *Не робі то́го, бо зажене́ш в па́лиць ска́лку, ми бу́дем тобі віти́гати і бу́де крик на всі сві́ті.*

КРІ́МКА [к'римка], -и, ж. **1.** Смушок. **2.** Комір, обшитий смушком.

КРИПДИ́ШІ́Н *див. КРЕПДИ́ШІ́Н.*

КРИПДИ́ШІ́НОВИ́Й *див. КРЕПДИ́ШІ́НОВИ́Й.*

КРИПИ́РУВА́ТИ *див. КРЕПЕРУ́ВАТИ.*

КРИПТИ́ШІ́Н *див. КРЕПДИ́ШІ́Н.*

КРИПТИ́ШІ́НОВИ́Й *див. КРЕПДИ́ШІ́НОВИ́Й.*

КРИЧА́ТИ *див. КРИЧЬІ́ТИ.*

КРИЧЬІ́ТИ [кри¹ч'ити], **КРИЧЕ́ТИ** [кри¹ч'е^ити], **КРІ́ЧЬІ́ТИ** [кр'і¹ч'ити], **КРІ́ЧЕ́ТИ** [кр'і¹ч'е^ити], **КРИЧА́ТИ** [кри¹чати] *дієсл., недок.* **1.** Кричати: а) *Вони́ так посія́ли, шо буракі кричѳіли “Добрий день!” оден до дру́гого* (тобто: вони посіяли так рідко, що буряки були розташовані на дуже великій відстані один від одного); б) *Ба́хур лише́ три дни, як навчі́всі на ро́вири їздити, вона́ віпустила його́ на доро́гу, а сама́ і́хала за ним на свої́м ро́вири і весь чѳис кричѳіла: «Кра́йчик! Кра́йчик!».* Абу́ він тримовсі кра́ю доро́ги, а не виїждѳів на середі́ну; в) *Вони́ там ві́вкуют, крича́ть, пища́ть.* 3-тя особа одн. – (він) **кричу́т** '(він) кричить'. **▣ хочь гво́вт кричу́** – дуже сутужно; скрутне становище. **2.** Голосно сварити кого-небудь: (бабуся до внучки, яка надто швидко гасає по подвір'ю на велосипеді, ризикуючи зачепити легковий автомобіль, який стоїть у дворі) *Де сі го́нши? Ще маши́ну обі́треш! Як маши́ну обі́треш, то бу́де та́то крі́чєти.* *Див. ще ЗАКРИЧЬІ́ТИ, ПОКРИЧЬІ́ТИ.*

КРИШІ́ТИ [кри¹шити] *дієсл., недок.* Кришити.

КРИШІТИСИ [кри¹шитис¹і] дієсл., недок. Кришитися. Див. ще **ДРОБІТИСИ**.

КРІЖЄВКА див. **КРІЖЬІВКА**.

КРІЖЬІВКА [кр¹іж¹іу¹ка], -и, **КРИЖЬІВКА** [кри¹ж¹іу¹ка], -и, **КРІЖЄВКА** [кр¹іж¹е¹у¹ка], -и, **КРИЖЄВКА** [кри¹ж¹е¹у¹ка], -и, ж. Відрізана головка капусти. Наз. мн. **кріжівкі**.

КРІЖЬІВОЧКА [кр¹іж¹івочка], -и, ж., **КРІЖЄВОЧКА** [кр¹іж¹е¹вочка], -и, ж. Зменш.-пестл. до **КРІЖЬІВКА**, **КРІЖЄВКА**.

КРІЛІК¹ [кр¹ілік], -а, ч. Кролик. Наз. мн. **крілики**: *Ти кріликам яку бубльбу даєш: варену, колочену чи саму?*

КРІЛІК² [кр¹ілік], -а, ч. Вл. н.: інд. вул. прізвисько.

КРІС [кр¹іс], -а, ч., заст. Рушниця.

КРІСЛАТИЙ [кр¹іслатій], -а, -е/-и, прикм. (про дерево, куш) крислатий, розлогий.

КРІЧІТИ див. **КРИЧЬІТИ**.

КРИЧЬІТИ див. **КРИЧЬІТИ**.

УМОВНІ СКОРОЧЕННЯ

Реєстр – Реєстр Війська Запорозького 1649 року: Транслітерація тексту / підг. до друку: О. В. Тодійчук (головний упорядник), В. В. Страшко, Р. І. Остащ, Р. В. Майборода. – К. : Наук. думка, 1995. – 592 с. – (Джерела з історії українського козацтва).

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Остащ, Р. І. Из життя сучасних українських прізвиськ. 3 // Діалектологічні студії. 6: Лінгвістичний атлас – від створення до інтерпретації / [за ред. П. Гриценка, Н. Хобзей]. – Львів : Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2006. – С. 293–302.

Стаття надійшла 21.09.2016 року

УДК 811.161.3'04'373.237-26

Наталля Паляшчук

(Мінск, Республіка Беларусь)

e-mail: nata-poleshuk@yandex.by

НАМІНАЦЫІ АСОБ У ПОЛАЦКІХ ГРАМАТАХ: СЕМАНТЫКА, СТРУКТУРА, ФУНКЦЫЯНАВАННЕ

У артыкуле разгледжаны намінацыі асоб, зафіксаваныя ў полацкіх граматах розных жанраў (1269–1513), вызначана іх семантыка, тэматычная прыналежнасць, структура, адметнасці функцыянавання, прадстаўленасць як у тэкстах уласна